

886.7
Скр Г 70

ПЕЧО ГОСПОДИНОВЪ
НИЕ МЛАДИТЪ
СПОМЕНИ
19СОФНЯЗЧ

ПЕЧО ГОСПОДИНОВЪ

НИЕ, МЛАДИТЪ

СПОМЕНИ

ИВ. КОЮМДЖИЕВЪ

886,7

886.7 - 94

Скр. Г70

Регионална библиотека
"Дора Габе" Добрич

РЕГИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА
„ДОРА ГАБЕ“ гр. Добрич

Инв. №

01073/2018

ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ

20.18.....г.

ВМѢСТО ПРЕДГОВОРЪ

Предлаганитѣ литературни спомени бѣха публикувани презъ различни времена въ сп. „Българска мисль“, „Звънаръ“, „Литературенъ свѣтъ“, „Свѣтло-струй“, „Лѣтопись“ и др. Първоначално нѣмахъ намѣрение да ги преиздавамъ. Нѣкои приятели, обаче, ме насърдчиха да ги отпечатамъ и днесъ съ незначителни прибавки азъ ги поднасямъ въ отдѣлна книга. По този случай дължа следнитѣ обяснения:

1. Литературнитѣ ми спомени засѣгатъ само нѣколко имена и случки. Това не е умишлено, както биха предположили нѣкои. Споменавамъ въ тѣхъ тѣзи отъ литературнитѣ братя, съ които случаятъ ме срещна, и то само онѣзи, съ които работихъ и другарувахъ отъ 1920 до 1926 година. Разбира се, следъ това имахъ приятелски връзки и съ други писатели, — по това време се случиха и по-интересни нѣща, които заслужаватъ отбелязване и сърдечно внимание — азъ, обаче, ги отминавамъ, убеденъ, че други следъ менъ, ако намѣрятъ за необходимо, ще се спратъ и на тѣхъ.

2. Въ моитѣ литературни спомени сж ме интересували повече литературнитѣ вѣдения на епохата и възделенията на поколѣнието, отколкото самитѣ писатели. Съображенията ми за това сж били следнитѣ: повечето отъ споменатитѣ въ книгата писатели сж още живи и не всички сж достатъчно завършени и опредѣлени като творчески личности. И още: защото моята цель е да разкрия — колкото това и да е нескромно! — духовния образъ на българския бохемъ следъ 1918 година, като посоча идеитѣ, които хипнотизираха, опияняваха и владѣха следвоенна България. Добре разбирамъ, че задачата ми не е окончателно изяснена и завършена, но се утешavamъ,

че въ тази посока ще насърдча и други, които ще ме допълнятъ.

3. На мѣста книгата ми има характеръ на интименъ дневникъ. Нека не се мисли, че съ това съмъ искалъ да подчертая себе си. Тѣзи, които ме познаватъ по-отблизо, вѣрвамъ, ще ме разбератъ добре, когато казвамъ това, а другитѣ — воля имъ да мислятъ, каквото желаятъ.

4. Да се подържа сериозно, че съ книгата си искамъ да утвърждавамъ едни писатели за смѣтка на други, е несериозно. (Това съ еднаква сила важи и за самия мен!) Целта ми е била по-благородна и, ако не съмъ я догонилъ, за това най-много ще съжалявамъ лично азъ.

5. Ще послужатъ ли литературнитѣ ми спомени като материалъ за бждещия литерарь-историкъ на поколѣнието следъ 1918 година, което днесъ шурмува българския Олимпъ? Ще прочетатъ ли въ тѣхъ непредубеденитѣ онова, което съмъ загатналъ между редоветѣ? Добре е да не се забравя, че азъ само поставихъ нѣкои въпроси, защото не искахъ — и за целта, която си бѣхъ поставилъ, не бѣше необходимо — да ги обосновавамъ и изчерпвамъ. Съвременницитѣ винаги сж лоши сждници!

Всичко това счетохъ за необходимо да поясня, убеденъ, че книгата ми ще намѣри своето мѣсто и оправдание. Не се лаская, обаче, и не мисля, че съмъ написалъ нѣщо особено, което заслужава специално внимание.

Печо Господиновъ

ПЪРВИ СТЪПКИ

Гимназията ми се струваше като стъкленъ кафезъ: улицата плискаше въ подножието ѝ мжтнитѣ си води, а животътъ изглеждаше отъ нейния прагъ приказно-примамливъ и опи-няващъ съ очарованието си. Учителитѣ, класната стая, монотонниятъ животъ въ училището — всичко бѣше каточели нарочно нагласено, за да потиска младежкитѣ пориви и устрема на душата, пила вече напитката на общественитѣ борби и социалната романтика.

Единъ хубавъ день презъ 1920 год. въ горнитѣ класове на гимназията пламна пожарътъ на стачката. Следъ мжчителнитѣ перипетии на борбата дойде изключването на нѣколко бунтовници, които безсърдечието и схоластиката захвърлиха въ водовъртежа на живота. Между щастливцитѣ, които пиха отъ горчивата чаша на разочарованията, сръдъ вихренитѣ възторзи на неосъзнатата младостъ, бѣхъ и азъ.

Неочаквано житейскиятъ ми пжтъ се раздвои: да се върна у дома, изключенъ, съ похвално поведение, унизенъ, съ накърнено младежко честолюбие? Никога! Предпочетохъ бохемскитѣ и гладни години на неприютната и жестока столица. Макаръ горчиви, залъцитѣ на новия животъ ми се струваха по-приятни и всѣка глътка по-сладка. Бѣхъ обладанъ отъ чувството, че да живѣешъ на воля, подъ открито небе, често гладенъ и одрипавѣлъ, е много по-красиво, отколкото да се изтезавашъ въ клещитѣ на жестокия училищенъ правилникъ.

Жребиятъ бѣше хвърленъ вече. Приехъ и най-неочакванитѣ изпитания като предопредѣлена сѣдба. Тежеше ми само самотата. И, наистина, кой можеше да се интересува отъ сѣдбата на единъ несретникъ? Въ столицата има толкова много вестникопродавци! И какъ си приличатъ тѣ по облѣклото и съ своя прегракналъ гласъ! Но случаятъ пожела да се пошегува. Единъ човѣкъ, по нѣкакъвъ капризь на сѣдбата, случайно се натъкна на никому непознатия бохемъ и така сърдечно го приласка къмъ себе си, че той запази завинаги въ душата си най-сѣкровени спомени отъ тази първа среща. Този човѣкъ бѣше А. Страшимировъ.

Ето какъ се случи това.

Въ клуба на партията дойде Н. Никитовъ, съ когото завързахме разговоръ по литературни въпроси. Съ захласа на младежи, увлѣчени отъ потока на своитѣ мисли, ние незабелязано се отзовахме на улица „Раковски“. На жгъла ни посрещна непознатъ човѣкъ, гордата осанка и красивия изгледъ на когото отъ далече приковаха вниманието ни. За голѣмо мое очудване, непознатиятъ се заприказа съ Н. Никитовъ. Приятельтъ ме представи.

— А вие отъ кѣде сте? — запита ме любезно той. И, като ме оглеждаше внимателно, повторно полюбопитствува: — Да не сте бѣжанецъ? Младъ човѣкъ и брада! — После, усмихвайки се, добави: — Когато станете на моитѣ години, ще почнете да чувствувате брадата си като водениченъ камъкъ.

Следъ това именитиятъ писателъ любезно се здрависа. Ние останахме на тротоара и съ жадни погледи проследихме последнитѣ му

стѣпки. Когато той се загуби отъ очитѣ ни, въ душата ми отседна единъ проклетъ въпросъ: Какво собствено интересува А. Страшимировъ? Защо пожела да се видимъ пакъ? Дръзки, младежки мечти. . . А. Страшимировъ прояви обикновено внимание, което моето сърдце, изжаднѣло за ласки, прие като нѣкакво особено благоволение. Когато нѣколко дена следъ тази среща посетихме наедно съ Н. Никитовъ писателя, той отново ме изненада.

— А вие, млади момко, какво правите въ София? . . . Тъй, значи. . . На колко сте години? . . . Младъ, много младъ! Ехъ, когато бѣхъ като Васъ. . .

И А. Страшимировъ започна да ни разказва за своитѣ младежки приключения. После неочаквано премина върху новаторствата въ литературата ни. Гео Милевъ не му се нравѣше. За Христо Ясеновъ каза, че е малко известенъ, но амплитудата на преживяванията му била голѣма.

— Николай Лилиевъ е по-щастливъ отъ своитѣ събратя, — продължи А. Страшимировъ, — но неговата поезия е глуха и безсържателна: той свири на най-кжситѣ струни на българската лира. Много е безцвѣтенъ!

Христо Ботйовъ поглѣщаше всичкия възторгъ на писателя. Въ неговитѣ очи той бѣше гения на племето — върховната и цѣлостна еманация на българския националенъ духъ.

На прощаване А. Страшимировъ ни подари нѣкои отъ книгитѣ си. Срещата ни бѣше сърдечна и мила. Никога нѣма да я забравя. Той бѣ първия отъ българскитѣ писатели, който властно ме покори и завинаги остави въ

душата ми дълбоки бразди на възхищение и преклонение.

Късно вечерята, когато, както обикновено, се излежавахъ на голѣмата маса въ стаята на Дърводѣлския синдикатъ, въ паметъта ми възкръснаха спомени, срѣдъ които образътъ на писателя се преплиташе съ слънчевитѣ години на отдавна залѣзлото детинство. Мжчителна носталгия за първи пжть загриза сърдцето ми.

Умората притваряше клепацитѣ ми, но сънятъ все още не идваше. Образътъ на писателя неотстъпно ме преследваше: царственъ духъ, колко богато надаренъ, свободенъ и преизпълненъ съ борческа доброта! . . . Неговиятъ пжть възсия въ моето съзнание, ослѣпително красивъ. И въ душата ми зазвѣнѣха отдавна заглъхнали спомени: Добричъ, гимназията, поробена Добруджа. . .

Не, стига колебания!

Азъ добре разбирахъ вече цената на младежкитѣ си възторзи. И си мислѣхъ: съ открити гърди ще си пробивамъ пжть въ живота. Какво отъ това, че днесъ посивѣлитѣ ми дни бѣха загубили отъ аромата на младежкото опиянение? А сега: лека нощъ!

И азъ пакъ притворихъ очи, но въ душата ми прозвучаха стиховетѣ на Димчо Дебеляновъ, като сподавено ехо, като позната музика:

Да се завърнешъ въ башината кжща,
когато вечерята смирено гасне
и тихи пазви тиха нощъ разгрѣща
да приласкае скръбни и нещастни.

. . . . .
О, скрити вопли на печаленъ странникъ,
напразно спомнилъ майка и родина!

НИЕ, МЛАДИТЪ

Нѣкога най-последниятъ отъ многото дъсчени магазини на ул. „П. Алабинъ“ носѣше красивото име „Бенони“. Това бѣше малка схлупена кръчмица, която до късна нощъ се огласяваше отъ весели компании. Тукъ си даваха среща почти всички млади писатели, нѣкои отъ които днесъ се ползуватъ съ името на талантиливи и добре известни поети, критици и пр. Нѣкога имената на тѣзи културни работници се споменаваха на подбивъ, — тѣ бѣха маниаци, бездарници, пропаднали хора.

Не си спомнямъ, какъ попаднахъ въ компанията на тази млада фаланга, която съ трогателна ревностъ всѣка вечеръ населяваше малката кръчмица. Въ онѣзи времена бѣше похвална добродетель да се пие и въ раннитѣ часове на нощта да се скита изъ глухитѣ улици на столицата. Можеби, нѣкоя нощъ, следъ като сме блуждали, измръзнали, изжаднѣли и гладни, изобретателниятъ умъ на нѣкой „пролетарецъ“ да е открилъ това бохемско гнѣздо, и ние — сжщинска глутница отъ безквартирни вълци — радостно и съ пѣсни сме нахълтали въ богоугодното заведение, за да откраднемъ тѣй жадно търсенитѣ мигове на непостижимата вѣчностъ. Въ душата ми е спогаденъ споменътъ за едно подобно посещение. Можеби, то е било първото, сждбоносното.

Снѣжната виелица въ демонично опиянение танцуваше изъ улицитѣ. Изтрзненъ отъ студа, ние се вмъкнахме въ приказно освѣтената кръчмица. Край тезгяха дремѣха две невръстни голобради момчета, а край наже-

жената печка — грохналъ старецъ, унесенъ въ себе си, а можеби и въ зловещия вой на снѣжната буря.

Отведнѣжъ предъ очитѣ ни просия: ние благодарсждихме, че е по-добре да стоплимъ вкоченясалитѣ си крака, отколкото да се ски-таме като жалки гаврошовци.

Разбира се, тезгяхтъ се оказа тѣсенъ за всички. Затова „вегетарианцитѣ“ (т. е. мал-дината измежду компанията, които не пиеха, но я придружаваха отъ „любовъ къмъ изку-ството“) се почувствуваха облекчени, — тѣ бѣха сигурни, че тази вечеръ никой нѣма да ги задиря съ вѣчния въпросъ: „Кажете, госпо-да, вие какво сте“?

„Бенони“, въ скоро време, отъ свѣрта-лице на бохеми и „пропаднали величия“ ста-на истинско интелектуално гнѣздо, кждето чуруликаха една отъ друга по-интересни птици. Тукъ идваха редовно „пролетарцитѣ“ Ангелъ Каралийчевъ, Никола Фурнаджиевъ, Асенъ Раз-цвѣтниковъ, Г. Цаневъ. Често ни навестяваше и Гео Милевъ съ своя нераздѣленъ приятель Николай Хрелковъ. Редовни посетители на „Бенони“ бѣха: Вл. Русалиевъ, Панчо Михай-ловъ, Ник. Дончевъ, Дим. Спространовъ, Ас. Калояновъ, Дим. Чаковъ, Г. Караивановъ, Ас. Неновъ, Т. Дюлгеровъ, Вл. Я. Манасиевъ, С. Гатевъ и др. Въ тази нова гвардия личеа имената и на други „писатели“, тогава висо-комѣрни и дръзки новатори, днесъ, уви, от-давна забравени. Нѣкои отъ тѣхъ станаха тър-говци, други — безлични чиновници.

Понѣкога ни спохождаха: Тих. Павловъ, Конст. Мутафовъ, Чичо Стоянъ, П. Керемид-чиевъ. Тѣ допълняха картината: нѣкои отъ

насъ шумно спорѣха, други пиеха, Павловъ обикновено мълчеше, а Керемидчиевъ гърмогласно и войнствено се обясняваше съ всички.

Лудо пиянство, поетически екзалтации, съкровени идеалистични пориви, възторжени и мили излияния — ето накратко настроенята на тѣзи съвременни хъшове, безразсждни като нѣкогашнитѣ, като тѣхъ безвъзвратно отровени, но не отъ хашиша на националната романтика, а отъ духа на новото време — отъ социалната романтика. Имаше и чисти, почти девствени младежи, които сричаха въ всичко: и въ пиянството и въ литературата.

Една вечеръ случаятъ ни бѣ събралъ на тържествено заседание. Малката стаичка въ дъното на кръчмата, освѣтена тайнствено отъ синия абажуръ, огрѣваше замисленитѣ лица на опечалени и уморени „лъвове“. Вл. Русалиевъ, дошелъ прѣвъ, по едно щастливо изключение още не бѣше се напилъ. Панчо Михайловъ го заварилъ на една празна маса и въ очудването си решилъ и той да не пие.

Върху маситѣ и на столоветѣ стояха като важни мандарини... най-яркитѣ и изпъкнали фигури на млада България. Решаваше се голѣмиятъ и сждбоносенъ въпросъ за бъдещето на българската литература.

— Новото време иска ново изкуство, нови хора, ново литературно вѣрую. Иванъ Вазовъ умрѣ още приживе. Пенчо Славейковъ никога не е живѣлъ въ съзнанието на българската интелигенция като духовенъ водачъ. Народничеството е романтика. Ние, ние не сме за социалното изкуство. . .

— Другари, — подхвана единъ измежду групата, — живѣемъ въ историческо време!

Старото умира, ражда се и възмогва новъ свѣтъ. Ние сме неговитѣ вестители. Ние сме лястовицитѣ на новото социалистическо общество! . . . Нашето изкуство е зовъ за борба, за бунтъ, за революция.

Бѣха ми омръзнали тѣзи тиради, но на свой редъ и азъ не се отказахъ отъ тѣхъ. Самочувствието ни бѣ голѣмо, настроението — повишено. Кой можеше да ни разубеди, че ние не сме очакванитѣ литературни гении на българския народъ? Подъ нашитѣ нозе се вляха всички български писатели. Българската литература започваше, по нашето скромно убеждение, тепърва, съ възхода на най-младитѣ.

Въ разгара на пиршеството П. Керемидчиевъ, както обикновено, надникна многозначително отъ вратата, тайственъ и загадъченъ, после усмихнато прекрачи прага, като женихъ — светия олтарь. Нѣкой извика: „Ето човѣка!“ И, като по даденъ знакъ, всички го обкръжихме.

П. Керемидчиевъ минаваше въ „Бенони“ за своеобразно „божество“. Неговиятъ житейски пѣтъ почваше отъ доброто старо време, — той помнѣше и носѣше въ душата си нѣщо отъ неговия смѣхъ. Той бѣ ходилъ на война и всѣкога съ патосъ говорѣше за „вихрения полетъ“ на българската армия. П. Керемидчиевъ бѣше съчетание отъ несъобразности: жадуваше да умре на барикадитѣ за тържеството на социалната революция, следъ като бѣ пролѣлъ кръвта си за свободата на брата-робъ. . .

Азъ и сега се замислямъ върху всичко това. И въ душата ми се възправя единъ проклетъ въпросъ:

— Нещастно и трагично племе, кой дяволъ ти разбърка душата? . . . Единъ народъ безъ здрави материални и духовни устои, безъ прозрения въ душата, затова всъкога робъ на борбата за съществуване, — политически робъ на турцизма, духовенъ на гърцизма, икономически на земята. Вѣченъ робъ, макаръ и бунтовникъ. Стаденъ, робски бунтъ! Неосъзнатъ, безразсѣденъ. . .

Но ето че компанията се оживи. Настъпи полунощъ. Пиянството бѣ въ разгара си. И, както е обикновено въ такива случаи, общото настроение развърза езичитѣ на всички, — дори хрисимиятъ „вегетарианецъ“ Г. Константиновъ започна да декламира свои оригинални стихове: „О, градъ, де танцуватъ безпѣтни жени“. . .

Всрѣдъ дима на цигаритѣ и всрѣдъ изпаренията на алкохола комплиментитѣ започваха да се сипятъ като дъждъ:

— Ти си истински Бѣлински. Въ днешното безвремие трѣбва сурова ржка, която да постави всѣкиго на мѣстото. . . — Никакъвъ новаторъ не е Гео Милевъ. Израстналъ подъ сѣнката на символизма, той е чуждъ на новото време, на неговата динамика. . . — Нашиятъ успѣхъ е въ отрицанието на рутината: когато противникътъ те хвали, това значи, че си на кривъ пѣтъ. . . — Какво отъ това, че всички сме отричани и отминавани? Бждещето е на онеправданитѣ. . . — Новото време ни зове на улицата, на барикадитѣ. Въ социалната революция е залога на бждещето! . . .

Това бѣха възгласи, които всѣка вечеръ се повтаряха по различенъ начинъ. Всѣки се считаше задълженъ да декларира своята пре-

даностъ предъ дѣлото на новото изкуство, — да отрече българската литература, за която сжществуваше убеждение, че е грубо подражателна, безъ връзка съ живота, лишена отъ самочувствието на народа, чужда на потайнитѣ търсения на българската племенна трагика.

Весели, дръзки младежи! Тогава нѣмаше нищо странно въ тѣзи наполеоновски пози и своеобразни разсждения. Младостта си има своитѣ прелести, както и сърдцето — своя гладъ. А ние, ние всички бѣхме гладни за подвигъ, за труженичество.

Странно, наистина! Днесъ отъ тѣзи декламации остана само красивиятъ споменъ и нѣколко имена, които тепърва пишатъ страницитѣ на своето литературно дѣло. Само нѣколцина щастливци измежду тѣхъ сж като у дома си въ българската литература. А колко малко сж тѣ, въ сравнение съ онази армия отъ пишущи братя, които жестокиѣ удари на сждбата пропилѣха изъ България! Сигурно има и такива, които забравиха и за „Бенони“ и за първото си литературно кръщение.

МОЕТО ПОКОЛЪНИЕ

Уморено придвижваме крака и споримъ. Мене ми е горчиво и болно, умората до болка ме коси, но, колкото за куражъ на другитъ, героично пристъпвамъ.

Следъ като си претършувахме джобоветъ, разсжихме, че ще бжде добре да посетимъ кафене „Кинъ“. Това е едно интересно заведение, отворено презъ цѣлата нощъ. Посещава се презъ малкитъ часове на нощта отъ прислужницитъ на кабаретата и комарджийницитъ и отъ бездомници като насъ. Между публиката му личатъ и пропаднали величия, най-новитъ граждани на София — бездомницитъ и гаврошовцитъ. Посетителитъ на „Кинъ“ винаги дрѣмятъ по столоветъ, съдържательтъ или слугитъ постоянно ги блъскатъ, а малцина щастливци пушатъ, играятъ на карти или спорятъ.

Ние заемахме нѣкой самотенъ ъгълъ, далечъ отъ вонящитъ и разлагащи се хора — одрипавѣлитъ гаврошовци, съ лица на велики мъченици и артисти.

Понѣкога тукъ идваха и нѣколко „нощни пеперуди“, които, макаръ че си разголваха краката, не правѣха никакво впечатление на присѣтствуващитъ. Тѣ добре знаеха, че въ „Кинъ“ си отпочиватъ бедни и нещастни хора, гладни и винаги бедствуващи като тѣхъ.

Когато часътъ приближаваше два презъ нощта, нѣкои отъ насъ ставаха важно (следъ това имаше опасностъ отъ полицейски прегледъ) и съ твърди стъпки се отправяха къмъ Борисовата градина или въ чакалнята на га-

рата. Други отъ „колежитъ“ нарочно дочакваха „прегледа“, за да отидатъ въ участъка, кждето, освенъ боя, понѣкога даваха и по единъ хлѣбъ. Трети предпочитаха да спятъ въ кулата на Евангелската църква, кждето върху пода имаше постлани черги. . .

Нещастно поколѣние! Ние дойдохме отъ низинитѣ на живота, като вълнитѣ — отъ морето. Ние бѣхме тласкани отъ скритата повеля на маситѣ и въ живота и въ поезията познавахме само едно начало: ние, жертвения кръстъ, подвига.

Страната се огъваше подъ напора на необузданиятѣ племенни и политически стихии. Отрастнали въ вихъра на събитията, преживѣли опиянението на войната и покрусата отъ разгрома на българското величие, въ душитѣ ни се бѣ спотаилъ мълчаливиятъ въпросъ за историческата вина на българския народъ за неговата трагична сждба.

Предъ насъ се мерджелѣеше друмътъ на новитѣ изненади: гражданската война и революцията. Мжчителни предчувствия изтерзаваха душитѣ ни. Неизвестността тежеше като проклятие. Нѣкой Богъ бѣ разпънатъ. И ние шестувахме по неравния друмъ на жестоката и смѣла борба.

Следъ опиянението отъ патриотизма презъ време на войната дойде възторгътъ на първитѣ следвоенни години, за да се смѣни съ покрусата отъ гражданскитѣ събития, която бѣ овладѣла душитѣ. Така се откърми социалниятъ протестъ и се подхрани социалната поезия. Въодушевляването на първитѣ години и свѣтлитѣ празници, които ги съпжтствуваха, неочаквано бѣха помрачени. Всички сѣни-

ща се покрусиха. Надъ страната изви съ демониченъ устремъ зловещиятъ септемврийски вѣтъръ. После стана тихо и безразлично, като слънчевия миръ въ приказкитѣ.

Ние минахме презъ горнилото на тѣзи шеметни страдания — ние, шепа културтрегери, поети и писатели, — за да дочакаме вечерята, робската вечерь на черното настояще. Въ настъпилото безвремие, когато трѣбваше да бждемъ сплотени повече отъ всѣкога, ние се почувствувахме омаломощени. Нашитѣ бойни редици намалѣха. Отвждѣ барикадата отидоха „истинскитѣ“ пролетарци, които преди това дръзко клеймѣха всички други бойци, понесли наедно съ тѣхъ голготския кръстъ на своя мъченически народъ.

Историята е забавна и доста интересна. Ангелъ Каралийчевъ, Никола Фурнаджиевъ, Асенъ Разцвѣтниковъ и тѣхниятъ трубадуръ — Георги Цаневъ забравиха своитѣ клетви и обречения и въ единъ моментъ, когато народътъ бѣ отпочналъ решителна борба за своето освобождение, не само че манкираха отъ своя дългъ, но и съ пословичния цинизъмъ на българския „интелигентъ“ оплюха кумиритѣ и идеалитѣ, на които до вчера обречаха живота, поезията си, своето литературно труженничество. Отсамъ барикадата останаха нѣколцина „донкихотовци“, които не се изтъкваша по стѣгдитѣ като правовѣрни, но въ душитѣ на които горѣше любовъ къмъ бедния народъ и къмъ страданията на малкия братъ.

Панчо Михайловъ, Вл. Русалиевъ, Ник. Хрелковъ и др. нѣколцина още и днесъ неотмѣнно следватъ кървавитѣ дири на подвига

и на борбата и, съ себеотрицанието на мъченици, съ всѣки изминатъ день все повече се приобщаватъ къмъ терзанията на своя народъ и къмъ светая светихъ на българската душа.

БОХЕМСКИ ГОДИНИ

Къмъ полунощъ добриятъ хазаинъ на „Бенони“ любезно ни покани да си вървимъ. Бѣхме весели както винаги. Една частъ отъ „колежитѣ“ се бѣше разотишла.

— Сега накѣде?

— Въ чакалнята, на гарата. . .

— Не, у Вуйчо Ваньо, — предложи Русалиевъ. — Днесъ е имения му день. Можемъ и да похапнемъ нѣщо.

Тръгнахме. Разбира се, съ пѣсни, като хора, които сж си надвили на харча. София спѣше дълбокъ сънь. Улицитѣ ѝ, глухи и безлюдни, потискаха съ гробното си мълчание.

Когато изкачихме тъмната стълба, за да отидемъ на втория етажъ, Русалиевъ се спъна и падна. Заприказвахме се. После решихме, че има още време до сутринята, за да честитимъ именика.

Трѣбва да сме спорили дълго време, защото прекратихме разговора едва, когато ни смърнаха отъ съседния апартаментъ. Вуйчо Ваньо дойде самъ да ни покани по всичкитѣ правила на етикецията: разсъблѣченъ, по чехли и съ намѣтнато палто.

Щомъ влѣзохме въ стаята, Русалиевъ си легна. Чаковъ продължаваше да недоволствува. Бедниятъ Вуйчо Ваньо се чудѣше какъ да ни угоди.

— Като пиле ще те изямъ, — викаше вънъ отъ себе си Чаковъ. Русалиевъ му възразяваше нервно и саркастично.

— Ти знаешъ ли съ кого приказвашъ?
Атмосферата натегна. Нищо не можеше

да омиловичи разяренитѣ — нито виното, нито дори хубавитѣ закуски.

— Не се закачай, чувашъ ли? — започваше пакъ Русалиевъ. — Хубаво ме гледай: две години съмъ бродилъ Балкана като анархистъ.

— Така ли. . . — извика Чаковъ. — Горещетѣ! — И той, като се обърна къмъ насъ, продължи наставнически: — Господа, арестувани сте! . . .

Чаковъ подхвърли нѣкакъвъ листъ, за да установи самоличността си. Русалиевъ се огледа. После всички се засмѣхме.

Напуснахме Вуйчо Ваньо следъ полунощъ.

— А сега накжде?

— У дома, — отговори Русалиевъ.

Азъ се усмигнахъ.

— Всички хора спятъ!

— Цѣла София си почива. . .

Спрѣхме сръдъ улицата, укротени и съ отпуснати ржце. Нощта бѣ обсебила душитѣ ни. Пустота и мълчание. Бездомни кучета на глутници се лутаха, джавкаха, отминаваха ни. Ние се придвижвахме уморено. Стѣпките ни се топѣха въ нощта.

— Хубаво нѣщо е сънятъ. . .

— Сънятъ е храна.

— По-необходимъ е и отъ въздуха.

— Да си вървимъ, — напомнихъ азъ.

И ние се прѣснахме като подплашени.

Дигнахъ яката си и уморено закрачихъ по „Витошка“, после презъ „Дондуковъ“. . . По това време, наедно съ Ас. Калояновъ и други, спѣхме въ една изоставена къща, на самия редутъ между града и с. Слатина.

Въ душата ми се бѣ спотаила горчива

мжка. Азъ и моята сѣнка и никои другъ. . . Исканъ да отбѣгна костеливитѣ ѣ рѣце, а тя, като свѣсть, бдѣше въ пѣтя ми.

Животътъ бѣ разтворилъ книгата си и азъ се зачехохъ просълзенъ на най-чернитѣ ѣ страници. Да отида пакъ въ „квартирата“, да се протна върху голитѣ дѣски. . . Не, за нищо въ свѣта!

Върнахъ се отъ пѣтя. И крадешкомъ се промъкнахъ презъ отворената врата на „Борисовата градина“. Бѣше хубава, свѣтла нощъ. Изтегнахъ се подъ единъ боръ, но сънятъ бѣгаше отъ очитѣ ми. На небето блѣщукаха звезди, много звезди. Луната бѣ огрѣла. Сѣнкитѣ на дърветата се пригрѣщаха и чезнѣха.

Гледамъ звездното небе, слушамъ пѣснитѣ на щурцитѣ, — очитѣ ми се притварятъ, нѣкакво блаженство се разлива по цѣлото ми тѣло. После всичко ми става безразлично и глулаво.

Една сѣнка неочаквано прекоси алеята. Огледахъ се. Човѣкъ! Крадецъ? Можеби бездомникъ като мене? Скочихъ. Непознатиятъ се отправи къмъ менъ, властенъ и загадъченъ.

— Нищо нѣмамъ, — завайкахъ се азъ.

— Нищо?

— Нищо. . .

Две блѣснали очи ме пронизаха. Сърдцето ми замрѣ. Да бѣгамъ? Краката ми измѣниха.

— Безквартиренъ съмъ! . . .

Непознатиятъ ме изгледа очудено.

— Азъ съмъ беденъ човѣкъ. . .

— Легнете си, — каза той. Гласътъ му прозвуча топло, великодушно и мило. — Азъ помислихъ. . . — и той не се доизказа. —

Легнете си и спете спокойно.—После се загуби въ тъмнината.

Скочихъ следъ малко като подплашенъ, прехвърлихъ се презъ оградата на градината и почти тичешкомъ се запжтихъ къмъ града, все още празнично освѣтенъ. Кжде съмъ ходилъ? Не зная. На разсъмване се събудихъ отъ ароматичния миризъ на прѣсни гевреци. Заспалъ съмъ върху прага на нѣкаква хлѣбарница.

Поправихъ бърже измачканитѣ си дрехи и поехъ пжтя, докато още не бѣ ме открилъ постовиятъ стражарь. Пролѣтъ, свежа и разцвѣтѣла! По бул. „Царь Освободителъ“ метачитѣ пѣха. Ето, щастливи и доволни хора. . .

Дърветата се бѣха раззеленили, въздухътъ — прѣсенъ и пѣленъ съ ароматъ. При входа на „Борисовата градина“ слънцето ме приветствува. Ранобуднитѣ птички го здрависаха съ прѣсни. Само моята душа бѣ помрачена. На булеварда нѣкой викаше:

— Гевреци. . . Прѣсни гевреци. . .

СТРАНИЦА ОТЪ МИНАЛОТО

Бъхъ дошълъ наскоро отъ провинцията, още непожтнатъ въ своята патриархалность, слѣпъ за нѣкои похождения на братята по мащеха сждба, на тѣй нареченитѣ писатели, критици и художници. Дълго време тѣхната дружба не ме радваше, но общата несрета, непосилниятъ трудъ, борбата за кжшей хлѣбъ — безвъзвратно ме приобщиха къмъ младата борческа фаланга. И, когато въ дългитѣ зимни нощи, като ято врани, на групи се скитахме изъ безлюднитѣ улици на столицата или безъ умора обикаляхме хлѣбарницитѣ, за да си изпросимъ парче хлѣбъ, мене ми се струваше, че нашето дѣло, още неначенато, е много красиво, че ние сме изкупна жертва на суровото и жестоко настояще и предтечи на красивото бждеще.

У всѣки единъ отъ насъ живѣеше чувството, че е белязанъ, и страданията, които ни пращаше сждбата, бѣха велики изпитания. Ние сериозно мислѣхме, че хората ни дължатъ внимание и ласки, както дълбоко вѣрвахме, че ни е отреденъ благородния дългъ да биемъ тревога за бждния день на трудящитѣ се.

За какво, въ сжщность, се бунтувахме ние? — За новото, за свѣтлото утре, което малцина отъ насъ разбираха. Но макаръ че не го виждахме ясно, непоколебимо и упорито се стремѣхме съ цѣлото си сжщество къмъ него. Нашиятъ бунтъ бѣ повърхностенъ, неосъзнатъ — бунтъ на хора, подпалени въ своитѣ найдобри чувства, съ анархизирани души, безъ навика да се вдълбочаватъ въ живота.

Ние бѣхме почти всички синове на обеднѣли еснафи, на пролетаризирани учители, на селяни, които сж загубили социалното си равновесие, на граждани безъ материална устойчивостъ въ живота. Отъ това тесто не можеха да се направятъ дори революционни маски, а ние претендирахме, че сме идейници, социални творци, революционери, ортодоксални марксисти, анархисти.

Ако материалното битие опредѣля духовното, нашиятъ умственъ багажъ и чувствата, които опожаряваха душиѣ ни, напълно се покривиха съ агонизиращата бѣлгарска дребнобуржоазна действителностъ. Едно внимателно вглеждане въ литературното дѣло дори на пролетарския поетъ Христо Смирненски ясно показва, че кипналитѣ социални страсти, анархистичнитѣ екзалтации, които характеризиратъ творчеството му, въ сжщностъ сж красноречивъ белегъ за литературното безвремие следъ войната и тогавашната обществена, социална и духовна атмосфера.

Права е мисълта, че човѣкъ, както и народитѣ, не могатъ да се отърватъ отъ сждбата, която сами сж си предопредѣлили — подобно сѣнка, тя вѣчно ги преследва. За себе си това бихъ могълъ да кажа съ пълна увѣреностъ. Нима можехъ да забравя и да се отскубна отъ споменитѣ на миналото?

Въ навечерието на войната за „свободата на брата-робъ“ на нашата улица се водѣха кървави сражения между младежитѣ отъ турската и бѣлгарската махали. Бѣлгарскиятъ националенъ погромъ каточели безвъзвратно пороби Добруджа. По-късно, въ вихѣра на освободителната война, видѣхъ непосредствено

нейния жестокъ и безсърдеченъ образъ : ужаситѣ на бойното поле, жестокостта, позора на робството. Можеби, затова мисълта за останалия подъ иго бащинъ край още не ме напуща, макаръ въ своята борба да съмъ се отдалъ на служба за тържеството на социализма.

Разправихъ всичко това, за да се обясня. Въ моето съзнание българскиятъ народъ е жертва на националната романтика, която и днесъ е обсебила душата му. Следъ разгрома и особено въ днитѣ на народнитѣ бедствия тя се бѣ трансформирала въ социална хипноза, повиши самочувствието на маситѣ и ги изгласка на преденъ планъ въ борбата.

Ето тукъ се корени кръстната мжка на българското племе. Личната и обществена трагедия на Христо Ботйовъ е разпятие за българския народъ. Идеята за човѣчеството и повелителниятъ зовъ на агонизиращото отечество, жаждата за човѣщина и дългътъ къмъ родината, добротворството и всеотдайната служба на народа — ето сждбоноснитѣ знаци на изнемогваща и страдаща България.

Уви, и днесъ още ние не можемъ да развържемъ нито единъ отъ тѣзи проклети и сждбоносно възли, защото, докато националниятъ въпросъ е нашата народностна сждба, социалниятъ е другата форма на неговото утвърждение въ българската общественостъ: единиятъ е настоящето, другиятъ — бждещето; въ националния въпросъ е включена трагичната вина на племето, а въ социалния — жаждата за социална и народна доброчестина. Разведрението на атмосферата, просвѣтлението на българската душа все още не се вижда.

Правъ е Карлъ Марксъ въ своитѣ про-
рочески думи, че „докогато единъ народъ е
потиснатъ отъ съседния завоевателъ, дотога-
ва той отдава всичкитѣ си сили и енергия за
борба съ външния врагъ; докогато неговиятъ
вжтрешенъ животъ е парализиранъ, дотогава
той не е въ състояние да работи активно за
своето социално освобождение“.

Тази мисль на Карлъ Марксъ хвърля
свѣтлина върху трагичната неосъзнатостъ на
българското племе и ни дава възможность да
откриемъ живеца на неговия националенъ па-
тосъ. Само така можемъ да си обяснимъ тра-
гедията и на раннитѣ български народници
отъ 90-тѣ години, когато социализмътъ бѣ
евангелие почти за всички писатели.

А. Страшимировъ, Ц. Церковски, П. Ю.
Тодоровъ, Кирилъ Христовъ, П. К. Яворовъ,
Ив. Кириловъ, Ив. Ст. Андрейчинъ и др., за-
почнали въ българската литература като убе-
дени социалъ-демократи, днесъ отъ нѣкогаш-
ния имъ социализъмъ сж останали само увлѣ-
ченията на една бурна младостъ. Тѣхното
отстъпничество има, разбира се, и други обя-
снения.

СЪРДЕЧЕНЪ ПРИЗИВЪ

Въ най-тежкитѣ години за България, когато отъ всичкитѣ ѝ краища се проточиха върволици бѣжанци, по инициативата на добри граждани въ Варна се образува Добружански ученически пансионъ. Той представляваше колкото интересна, толкова и трогателна гледка: въ него се бѣха приютили млади българчета отъ разнитѣ покрайнини на онецастливането отечество.

Между тѣзи нещастници, които често посещавахъ, фигурата на Димитъръ Миленски неотразимо се натрапваше на вниманието. Дребенъ на ръстъ, съ черно и изпечено лице, слабъ, съ блѣснали очи, въ които имаше много пламъкъ отъ жаркото слънце на изтока, той спираше погледа още и съ своята голѣма свѣнливостъ.

Спомнямъ си една юлска вечеръ. Стояхъ подъ акациитѣ въ двора на пансиона. Той се приближи боязливо и съ голѣма свѣнь почти ми тикна въ ржцетѣ една доста дебела тетрадка. После избѣга. Азъ знаехъ отдавна, че Д. Миленски пишеше стихове.

Когато си отидохъ у дома, дълго време се мжчехъ, докато разчета небрежния почеркъ на младия поетъ. Въ стиховетѣ му, излѣзли презъ 1923 година въ отдѣлна книга подъ името „Беззвездни нощи“, имаше нѣщо много трогателно-детско. Първитѣ стъпки на Миленски бѣха плахи и неувѣрени. Колко много скръбъ въ една млада душа, родена за да пие отъ красотата на утрото, —

Безмълвни дни, нечакани, незначайни,
 катъ тъменъ грѣхъ надъ моя пжть лежатъ
 и виждамъ пакъ душата си въвъ рани,
 и виждамъ пакъ безименъ кръстопжть.

Срѣдъ кикота на живота, въ теменуж-
 ния здрачъ на нощта, предъ лжчезарния
 образъ на любимата и въ топлата юлска ве-
 черь—винаги неговиятъ погледъ е помраченъ,
 душата му смъртно ранена. Тази скръбъ, об-
 себила сърдцето на младия поетъ, не бѣше
 кокетство, нито суета. Нейното обяснение ле-
 жи въ трагичната участъ на човѣка, отбру-
 ленъ като далеченъ листъ отъ далечна Маке-
 дония, молепсанъ още като невръстно дете
 съ печата на нераздѣлната му другарка —
 туберкулозата.

Д. Миленски се прояви още съ своитѣ
 първи стихове като поетъ на тихата резигна-
 ция. По-после, когато голѣмиятъ градъ го
 погълна съ своитѣ тревоги, когато жестоко-
 стъта на живота ехидно се погаври съ него-
 витѣ мечти, той пакъ не можа да се отърве
 отъ костеливитѣ ржце на спомена. Борческитѣ
 призиви и екота на бойнитѣ барабани му оста-
 наха чужди. Ценното и хубавото въ незавър-
 шеното му творчество сж малкитѣ лирически
 пѣсни, които той на младини и въ последнитѣ
 дни на живота си едва свари да откърти отъ
 грѣмотевичната мисль за отредения му же-
 стокъ жребий.

Животътъ - сънь катъ сѣнка ще отмине,
 нерадостенъ, жестокъ и неразбранъ. . .

Въ „Молитвенъ звѣнъ“ Д. Миленски
 лице съ лице се възправя предъ образа на
 смъртта. Тя го зове по своята царствена
 пжтека и въ късния нощенъ часъ гальовно

му предрича забрава и покой. Изтерзанъ отъ негодитѣ на живота, подгоненъ отъ призрака на нуждата, бездоменъ синъ на единъ нещастенъ народъ, той се опива отъ молитвения звънъ на нощъта и въ душата му се отекватъ като спасителна утеха стиховетѣ:

И азъ, невесель странникъ, загадъчно се сплитамъ въ желанія безкрай, безъ Богъ и безъ предѣлъ; менъ никой не очаква — не плача и не питамъ, че моя краткъкъ день е глухъ и ослѣпѣлъ.

Въ последнитѣ пѣсни на Д. Миленски звучи повече самочувствие и вѣра. Погълнатъ отъ мисълъта за Македония, той ѝ отреди най-скжпото си — своето изтерзано сърдце. Въ тѣзи пѣсни се оглежда страдалческиятъ ликъ на Родината-мжченица и борческата вѣра на нейния вѣренъ синъ. . .

Спомнямъ си, когато презъ късна вечерь съвсемъ нерчаквано го посетихъ въ камбанарията на една църква, кждето квартируваше наедно съ свои приятели по участь, нѣкои отъ тѣхъ сега доста известни писатели. Отъ дълго време той лежеше поваленъ на легло. Лицето му бѣ изпито, очитѣ — потъмнѣли. Неговата костелива и безкръвна ржка немощно увисна въ въздуха, после отпадна върху постелята.

Оттогава той залинѣ. Борбата за насжщния не му даваше възможность да закрепи здравето си. И единъ день неочаквано научихъ за смъртъта му. Примиренъ съ неволята, сигурно душата му не е възроптала, когато въ дванадесетия часъ смъртъта се е надвесила надъ него, за да угаси тлѣещия огънь въ потъмнѣлитѣ му очи.

НАШАТА ДРУЖБА

Нѣколко думи за поколѣнието писатели, израстнало въ вихѣра на войната и въ устрема на гражданскитѣ събития, които логически я последваха.

Народницитѣ и пролетарцитѣ отъ моето поколѣние — повечето отъ тѣхъ отдавна ренегираха, — които въ зората на своето литературно творчество се заричаха да умратъ на барикадитѣ, смѣниха своитѣ революционни маски и днесъ не стрелятъ вече мълнии срещу капиталистическата експлоатация и съвременния буржоазенъ строй. Повечето отъ тѣхъ, по лични и обществени съображения, пушнаха котва въ тихитѣ пристанища на българската действителностъ, кждето едва достига ехото на страшната борба между поробени и угнетители.

Историята се повтаря, учи една стара мъдростъ, но винаги като комедия. Тъжна българска действителностъ! Като комедия, защото, ако въ 90-тѣ години обществената и социална атмосфера изключваше условията за единъ творчески социализъмъ, днесъ животътъ е инжектиранъ отъ тѣхъ и новитѣ народници и пролетарци, ако бѣха честни въ мисълта си, можеха и трѣбваше да отразятъ въ произведенията си образа на своята епоха.

Тѣзи мисли не ми бѣха чужди и въ миналото. Днесъ не само за менъ, но и за моето поколѣние тѣ сж страшна загадка. Ние се родихме и израстнахме подъ тѣхния кървавъ знакъ. Тѣ сочатъ нашата вчерашна и днешна трагедия.

Спомнямъ си една студена декемврийска нощъ, въ предвечерието на нѣкакъвъ празникъ. Снѣгътъ бѣ навалѣлъ. Милосърдната усмивка на звездното небе изглеждаше великодушна. Само луната се оглеждаше лукаво, огрѣла заспалия градъ, притаилъ дѣха си подъ крилото на нощта. Връщяхме се отъ заседание, кждето до късно разисквахме въпроса за изграждане идеологическия фронтъ на млада България, за обособяване на младото поколѣние писатели около една нова литературна трибуна, за изясняването на неговитѣ идейни и литературни позиции.

— Като хора ние се разбираме великолепно, — каза нѣкой отъ насъ. — Живѣемъ по-добре отъ рождени братя. Но когато трѣбва да опредѣлимъ нашитѣ ударни задачи и изяснимъ програмнитѣ си искания, ние се раздѣляме на лагери. Защо? Азъ питамъ защо?

— Много причини има за това, — се обади другъ. — На първо мѣсто обществени. Въ случая отъ голѣмо значение сж влиянията на партийнитѣ клубове, които ни заслѣпаватъ. Друга причина е и нашата духовна незрѣлостъ, която не ни позволява да се отърсимъ отъ дребнавото, най-после — сприхавостта и на младостта ни, която влага излишна страсть тамъ, кждето трѣбва да има повече разумъ.

Влѣзохме въ една бозаджийница. Тази вечеръ Панчо Михайловъ даваше банкетъ съ хлѣбъ и халва. Но разговорътъ ни поглѣщаше повече отъ всичко. Подробноститѣ не си спомнямъ. Главната тема бѣше трагедията на нашето поколѣние, почернено отъ годинитѣ, израстнало подъ знака на една хаотизирана общественостъ. Докато едни отъ насъ тър-

сѣха доводи не за да оправдаятъ, а по-скоро да обяснятъ литературното безвремие, въ което живѣхме, и разразилитѣ се борби срѣдъ младитѣ — съ социалната диференциация на българския животъ, други, на първо мѣсто Панчо Михайловъ, подхвърлиха многозначително:

— Въ литературата политическитѣ фронтове нѣматъ значение. Високо надъ тѣхъ стои идеята за човѣщина и борбата за очовѣчаването на живота.

Панчо Михайловъ бѣ по-старъ отъ насъ. Ние вървѣхме неговия пѣтъ, — той се бѣше разочаровалъ вече отъ партийността. По това време Вл. Русалиевъ плащаше данѣкъ на анархо-комунизма, а азъ срамежливо нагазвахъ едно партийно блато.

Разговорътъ ни продължи и следъ като се навечеряхме, по улицата, после и въ квартирата ми. Когато днесъ си спомнямъ за тѣзи хубави часове на младежка екзалтация, въ душата ми просиява: ние бѣхме три темперамента, три различни сѣдби.

Вл. Русалиевъ, роденъ и израсълъ въ село, забѣгналъ отъ него, изживѣлъ най-хубавитѣ си години въ сѣнката на безсърдечния и мраченъ Перникъ, бѣ дошълъ въ голѣмия градъ отчаянъ и разочарованъ, съ манталитета на анархизиранъ интелгентъ, отровенъ отъ отрицание и безвѣрие. Панчо Михайловъ, македонски емигрантъ, живѣлъ въ страдания и мизерия, платилъ данѣка на своитѣ младежки увлѣчения, бѣше по-мѣдъръ, трогателно човѣченъ и отзивчивъ къмъ болкитѣ на бедния братъ. Азъ се чувствувахъ още бѣжанецъ отъ

Добруджа, кждето бѣхъ оставилъ сърдцето си, обхванатъ отъ мжчителна носталгия.

Нашата обща дружба твърде много ни помогна да се изяснимъ. Ние се допълняхме взаимно. Още въ онова време между насъ легна дълбоко убеждението, че писателтъ, колкото и да се поглъща отъ обществената борба, посредствомъ невидими нишки е свързанъ и съ своя народъ и съ културата на съвременността. Неговата мисия, по нашата преценка, е преди всичко да служи на човѣчността. Писателтъ трѣбва да окриля и вдъхновява, — безъ него животътъ би загубилъ отъ красотата си—защото той носи въ себе си прометеевския духъ, безсмъртната идея за жертва, самъ въплътенъ образъ на блѣна за красота и на устрема за добротворство. Писателтъ е сърдце, преди да бжде разумъ, красота — преди да е идея. Голѣмиятъ писателъ, обаче, е едното и другото.

Доста време измина отъ тѣзи младежки години на бохемски и несретнически животъ. Времето развѣнча много идеи и писатели. Днесъ, обаче, все по-ясно виждамъ, колко правилно бѣхме налучкали пѣтя на българския писателъ, благодарение на интуицията, съ която сждбата бѣ надарила нѣкои измежду насъ.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Въмѣсто предговоръ	5
2. Първи стъпки	7
3. Ние, младитѣ	11
4. Моето поколѣние	17
5. Бохемски години	21
6. Страница отъ миналото	25
7. Сърдеченъ призивъ	29
8. Нашата дружба	32
9. Отзиви за „Посоки и цели“	37

ОТЗИВИ ЗА „ПОСОКИ И ЦЕЛИ“

есега отъ Печо Господиновъ
издание на библиотека „Предѣлъ“— София

Книгата на П. Господиновъ, състояща се отъ седемъ статии, слага на разглеждане доста много принципиални въпроси, които намирамъ резюмирани въ статията, озаглавена „Посоки и цели“, която дава и името на книгата. Тия въпроси, отъ които най-важниятъ е този за нашата литературна традиция, повдигатъ много възражения, но това не ни прѣчи да подчертаемъ яснотата, съ която младиятъ есеистъ е изложилъ своитѣ идеи, и начина, по който е опредѣлилъ своето отношение къмъ нѣкои писатели, на които става тълкувателъ.

П. Господиновъ пише на стр. 15: „Бурното време следъ войната даде обилна храна на новото поколѣние, привидно чуждо на предшествуващата го литературна традиция, упорито въ своитѣ търсения — едно поколѣние съ крилатъ духъ, необузвано въ своитѣ литературни домогвания, отзивчиво къмъ народа и болкитѣ му, самонадеяно и съ повишено самочувствие, човѣчно, проникнато отъ граждански духъ“ . . . — нѣщо, което е абсолютно вѣрно.

Авторътъ говори въ сжщата статия за една нова литературна традиция, тази на социалната поезия. И той споменава имената на Хр. Смирненски, Вл. Русалиевъ, П. Михайловъ и др., чрезъ дѣлото на които идва този новъ лѣхъ, който може да се почувствува въ българската следвоенна литература. При все че не съмъ навсѣкжде съгласенъ съ П. Господиновъ, който има върху известни въпроси малко различни отъ моитѣ схващания, азъ поздравявамъ силата и бистротата на неговитѣ идеи, както и здравината на неговия анализъ.

Ник. Дончевъ

В. „La Bulgarie“, год. IX, бр. 3046

*

Къмъ успѣхитѣ и сериознитѣ завоевания, които презъ настоящата година сж регистрирани въ областта на критиката, смѣло може да се постави и но-

вата книга есета на литературния критикъ Печо Господиновъ—„Посоки и цели“. Въ нея се освѣтляватъ съ завидна прецизностъ проблемитѣ, които сж сложени за разрешение най-вече въ творческото дѣло на писателитѣ, проявили се въ литературата ни следъ войната.

Притежаващъ добъръ аналитиченъ даръ и умение да синтезира, изхождащъ отъ максимата, че изкуството на писателя трѣбва да подпомага усилията за утвърждаване на човѣчностъ въ живота и че писателятъ е длъженъ да се нареди въ първитѣ редове на фалангата, която ратува за добротворство и справедливостъ, Печо Господиновъ съ тази си книга се налага като единъ отъ сериознитѣ и талантиви изследвачи, живѣещи съ тежненята на съвременieto.

„Посоки и цели“ внася освежителна струя въ литературната ни критика. Написани стегнато и изискано, съ чистъ езикъ и здрава мисль, есетата на Печо Господиновъ могатъ да бждатъ посрещнати само съ радостъ.

Василь Каратеодоровъ
В. „Лѣтопись“, год. II, бр. 23

*

Въ последнитѣ нѣколко години въ българската книжовна нива се влѣ буйна струя животъ съ появата на млади, надеждни и енергични критици — есеисти, чието борческо и отрицателно отношение къмъ нашето грозно съвремие ги издигна бързо предъ очитѣ на трезвомислящата ни интелигенция. Чужди на всѣкакви клиширани догми, тѣ обогатяватъ идейната критична мисль у насъ съ своитѣ хубави напжтствия и идеи. Думата ни е за младитѣ критици отъ литературната задруга „Предѣлъ“.

Тукъ ще се спремъ на труда на Печо Господиновъ: малка книжка, съдържаща седемъ есета върху литературно-обществени теми. Съ езикъ и патосъ, присжщи на дейната, народническа интелигенция, авторътъ разглежда въпроситѣ за отношението на писателя къмъ окржжаващата го действителностъ, за дълга на интелигенцията, за задачитѣ на изкуството и др. Той смѣта, че писателятъ трѣбва да взима дейно участие въ общественитѣ борби, безъ, разбира се, да се принизява до равнището на закоравѣлъ партиза-

нинь; че изкуството не може да служи на нѣкакви свѣрхземни цели, а трѣбва да подпомага борбитѣ на хората за по-смислено и щастливо сѣществуване.

Безспорно, въ тия писания има нѣщо идеалистично. То говори за любовта на писателя къмъ народа, респ. българското племе. П. Господиновъ, обаче, вѣрва, че борбата за националното добруване „ще стане борба за общочовѣшко освобождение“, защото, продължава той, „отечеството и човѣчеството сж два сямски братя“.

Лео Коенъ
В. „Тракиецъ“, год. X, бр. 400

*

Печо Господиновъ се явява партизанинъ на едно ново народничество, на една нова народническа интелигенция, която би трѣбвало да изиграе ролята на ръководителъ въ извеждането на народа отъ днешната му безпѣтица. „Кжде е интелигенцията, борческата и народническа интелигенция, да изведе своя изстрадалъ народъ отъ този кошмаръ на противоречиви сѣмнения и борби?“

Ето какъ авторътъ, въ единъ напрегнатъ езикъ, рисува днешното състояние на духоветѣ: „Душата на България е заключена, тъмна, хаотична. Тамъ умразата, отчаянието и любовта кръстосватъ зловещо мечоветѣ си. Черната и безпредѣлна ненависть потиска душитѣ. Апатията и безвѣрието, преломили крилата на предишния устремъ, безсърдечно разкъсватъ народното сърдце — доброто и красивото, което жестокитѣ български условия по чудо още не сж осквернили“.

Патосътъ на автора е искренъ и говори за една повишена чувствителность къмъ социалнитѣ проблеми. П. Господиновъ завършва въ единъ тонъ на надежда и на подемъ, Той възлага голѣми надежди на поезията, на изкуството въобще, въ което, споредъ него, е отразена нашата човѣшка и племенна сѣщность. И което би могло да изиграе ролята на общественъ водачъ.

Павелъ Телчаровъ
В. „Званаръ“, год. I, бр. 1

*

Трагедията на българското племе през последното десетилѣтие, вследствие развитиѣ се въ насъ кървави събития, и усилията на българскитѣ писатели да отразяватъ настѣпилитѣ условия следъ тѣхъ сж предметъ на едно изследване въ новоизлѣзлата книга на известния нашъ есеистъ П. Господиновъ подъ надсловъ „Посоки и цели“.

Въ публикуванитѣ есета П. Господиновъ разглежда съ голѣма обективностъ развитието на нашата литература и ролята на писателя-гражданинъ въ нея. Изхождащъ отъ една народническа идеология и принадлежащъ къмъ една отъ напредничавитѣ литературни задруги въ насъ, авторътъ на книгата опредѣля ясно и откровено посокитѣ и целитѣ на българската литература: опознаване на народа, отразяване на неговитѣ болки, тежнения и борби, а писателя да бжде винаги знаме на устрема на народнитѣ маси къмъ повече свобода, хлѣбъ и справедливостъ въ живота.

Б. П и т и

В „Пробуда“, год. I, бр. 6

*

Печо Господиновъ е отъ оная група писатели и есеисти, които подириха мисията на писателя не само въ творческитѣ съзерцания, но и въ активното участие на писателя въ обществено-социалния животъ. Въ неговитѣ есета проличава повече борецътъ-общественикъ, отколкото спокойниятъ наблюдател и оценителъ. Написани съ подкупваща искреностъ, макаръ и косвено, тѣ носятъ белега на известно пристрастие къмъ творцитѣ на духовнитѣ ни богатства.

У насъ, както навсѣкжде, тревожниятъ темпъ на живота се отразява не само въ творбитѣ на поети, белетристи, драматурзи, но и въ тия на есеиститѣ, които сжщо така сж изразители на нѣкоя литературно-обществена идеология. И колкото човѣчността заема повече мѣсто въ тѣхнитѣ преценки, толкова и тѣхната стойностъ става по-значителна.

Гео Крънзовъ

В „Вестникъ на жената“, год. XIII, бр. 542

Цена 10 лв.

**КОРИЦАТА Е РАБОТА НА ХУДОЖНИКА
НЕНКО БАЛКАНСКИ**